

Latvijas Republikas atbilde uz Gunāra Nēga un biedrības
“Droši krasti” pieteikumu Eiropas Cilvēktiesību tiesai par
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības
konvencijas 8. panta un Pirmā protokola 1. panta
pārkāpumu, kopsakarā ar Konvencijas 13. pantu.

Fluctus Legis

Rīga, 2025

Satura rādītājs

BŪTISKO FAKTU IZKLĀSTS	3
KĀZUSA ANALĪZES KOPSAVILKUMS	4
PAR PRASĪBAS PIENĒMAMĪBU IZSKATĪŠANAI	5
Lietas pieņemamības kritērijs Konvencijas 34. un 35. panta ietvarā.....	5
PAR KONVENCIJAS 8. PANTA PĀRKĀPUMU KOPSAKARĀ AR KONVENCIJAS 13. PANTU	7
Konvencijas 8. panta kopsakarā ar 13. pantu piemērojamība	8
Konvencijas 8. panta pārkāpums saistībā ar valsts pozitīvo pienākumu	12
PAR KONVENCIJAS PIRMĀ PROTOKOLA 1. PANTA PĀRKĀPUMU KOPSAKARĀ AR 13. PANTA PĀRKĀPUMU	15
Konvencijas Pirmā protokola 1. panta piemērojamība	17
Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā kopsakarā ar 13. pantu paredzēto tiesību ierobežojums ..	18
Konvencijas Pirmā protokola 1. panta ierobežojums ir noteikts ar likumu.....	19
Konvencijas Pirmā protokola 1. panta ierobežojuma leģitīmais mērķis.....	20
Ierobežojuma nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā	21
Tiesību ierobežojumam ir neatliekama sociālā nepieciešamība	21
Ierobežojuma samērīgums ar leģitīmo mērķi	22
Normatīvo aktu un izmantotās literatūras saraksts.....	23

BŪTISKO FAKTU IZKLĀSTS

No lietas faktiskajiem apstākļiem izriet, ka Gunārs Nēģis 2020. gadā mantojis nelielu zvejnieksētu Pāvilostas nomalē Baltijas jūras piekrastē netālu no Pāvilostas pelēkās kāpas, uz kuru Nēģa ģimene pārvācās, taču drīz vien atklāja, ka klimata pārmaiņu dēļ jūras krasta erozija katru gadu Latvijā atņem 20 hektārus piekrastes zemes, tādēļ Kurzemes jūrmalas iedzīvotāji jau 2015. gadā nodibināja biedrību “Droši krasti” (turpmāk – Biedrība), lai cīnītos par Baltijas jūras krasta un tās tuvumā esošo īpašumu aizsardzību.

2021. gada rudenī vētras laikā Nēģa laivu mājas pamati tika izpostīti un kļuva skaidrs, ka namiņš visdrīzākajā laikā sašķiebsies. Redzot, ka pašvaldības un valsts iestādes nespēj rīkoties ātri, Nēģis nolēma pats rīkoties un vērsās Valsts vides dienesta Liepājas reģionālajā pārvaldē (turpmāk – VDD) ar lūgumu veikt ietekmes uz vidi novērtējuma sākotnējo izvērtējumu, taču pēc tā veikšanas saņēma VDD atteikumu izdot tehniskos noteikumus, tādējādi faktiski liedzot iespēju saņemt būvatļauju, lai stiprinātu krastu.

Biedrība 2022. gadā rakstīja kolektīvu iesniegumu Klimata un enerģētikas ministrijai (turpmāk – Ministrija), norādot par nepieciešamību izstrādāt normatīvu regulējumu klimata pārmaiņu seku novēršanai un informējot par problēmām, ko jūras krasta erozija draud radīt gan iedzīvotāju īpašumiem, gan ekoloģijai, uz ko Ministrija atbildēja, ka tā dara visu iespējamo, lai pasteidzinātu Klimata likuma izstrādi. Biedrība pārsūdzēja Ministrijas sniegto atbildi Administratīvajā rajona tiesā, kura secināja, ka Ministrija atbildējusi pēc būtības.

Nēģis atteikumu apstrīdēja Vides pārraudzības valsts birojā (turpmāk – Birojs), kas atstāja apstrīdēto lēmumu negrozītu. Biroja lēmums tika pārsūdzēts Administratīvajā rajona tiesā, lūdzot atcelt Biroja lēmumu un uzlikt par pienākumu izdot tehniskos noteikumus, tomēr Nēģa lūgums tika noraidīts. Par Administratīvās rajona tiesas spriedumu Nēģis iesniedza apelācijas sūdzību, kas tika noraidīta, bet ar Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta rīcības sēdes lēmumu tika atteikts pieņemt kasācijas sūdzību.

Nēģis un Biedrība vērsās ar pieteikumiem Eiropas Cilvēktiesību tiesā (turpmāk – ECT), norādot uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Turpmāk – Konvencija) 8. panta un Pirmā protokola 1. panta pārkāpumiem kopsakarā ar 13. pantu. Savukārt Latvijas Republikas valdība norādīja, ka Nēģis un Biedrība nav cietušie Konvencijas 34. panta izpratnē un pieteikumus norādītiem argumentiem ir abstrakts raksturs.

KĀZUSA ANALĪZES KOPSAVILKUMS

- [1] Atbildētājs uzskata, ka prasība nav pieņemama izskatīšanai ECT Konvencijas 34. panta izpratnē, jo pieteicēji neatbilst cietušo statusam tādēļ, ka G. Nēga un Biedrības norādītie argumenti par klimata pārmaiņu radīto seku ietekmi ir pārāk vispārīgi un nav pietiekami pamatoti.
- [2] Atbildētājs uzskata, ka Konvencijas 8. pants šajā lietā nav piemērojams, jo Pieteicēju tiesībām uz privāto, ģimenes dzīvi un mājokli nav radies un tuvākajā laikā neradīsies nekāds apdraudējums. Pieteicēji nespēj pierādīt pamatotu un pārliecinošu iespēju, ka šāds apdraudējums iestāsies.
- [3] Valsts ir veikusi pozitīvo pienākumu attiecībā uz Konvencijas 8. pantu, ieviešot nacionālajā tiesību sistēmā virkni normatīvo aktu, kas vērsti uz klimatneitralitātes sasniegšanu. Šie normatīvie akti paredz arī pilnvērtīgu tiesību aizsardzības mehānismu, tai skaitā, nosakot personām, kā rīkoties krasta erozijas apdraudējuma gadījumā.
- [4] Atbildētājs norāda, ka Biedrības tiesību ierobežojums nav radies valsts pienākumu neizpildīšanas vai pārkāpšanas dēļ. Biedrībai nav subjektīvo tiesību prasīt Klimata likuma ieviešanu, ņemot vērā šā likuma politisko raksturu un cēloņsakarības trūkumu starp Biedrības interešu pārkāpumu un Atbildētāja atbildību vai nodarījumu. Atbildētājs nevar uzņemties neierobežotus pozitīvos pienākumus par tik globālu jomu kā klimata pārmaiņas, jo lielākie piesārņotāji ir lielvalstis, bet Latvija pilda savus pienākumus klimata pārmaiņu novēršanā.
- [5] Atbildētājs neapstrīd G. Nēga tiesību ierobežojumu, bet tā pamatā ir leģitīms mērķis, vides un sabiedrības intereses. Valsts privātpersonai ir nodrošinājusi tiesību aizsardzības mehānismu, ko izmantot, lai veiktu krasta nostiprināšanas pasākumus, bet ņemot vērā G. Nēga ieceri un tās apdraudējumu citām interesēm, valsts pielieto savu rīcības brīvību tiesību sadursmju risināšanā.

PAR PRASĪBAS PIENĒMAMĪBU IZSKATĪŠANAI

Lietas pieņemamības kritērijs Konvencijas 34. un 35. panta ietvarā

- [1] Konvencijas 34. pantā noteikts, ka ikviena fiziska vai juridiska persona, personu grupa vai nevalstiska organizācija var iesniegt sūdzību ECT, ja tā uzskata, ka kāda no Konvencijas dalībvalstīm ir pārkāpusi Konvencijas vai tās papildprotokolos garantētās tiesības.¹ Tā kā pie ECT ir vērsusies gan Biedrība gan G. Nēģis, abiem pieteicējiem ir jāatbilst Konvencijas 34. panta prasībām.
- [2] Gan pieteicējs G. Nēģis, gan Biedrība var pretendēt uz potenciālā cietušā statusu gadījumos, kad prasības pieteikumus var pamatot ar saprātīgiem un pārliecinošiem pierādījumiem, ka tiesību pārkāpums radīsies.² Latvijas Republikas valdība kā atbildētājs norāda, ka abu pieteicēju pieteikumos norādītajiem argumentiem par klimata pārmaiņu radīto seku ietekmi ir abstrakts raksturs un konkrētā prasība uzskatāma par ieteikumu.³ Dienesta atteikuma pamatojumā norādīts, ka G. Nēģa plānotajai darbībai ir nepieciešama pienācīga kompleksa izpēte, kas atbilst vides aizsardzības interesēm.⁴
- [3] Vienlaikus nolūkā rast pēc iespējas taisnīgāku līdzsvaru starp atsevišķu personu tiesībām rīkoties ar tām piederošo īpašumu un sabiedrības interesi šīs teritorijas aizsardzībā un saglabāšanā likumdevējs 36.panta otrās daļas normās paredzējis konkrētus izņēmumus.⁵ Lai gan Aizsargjoslu likums paredz iespēju stiprināt krastu kā izņēmumu no lieguma veikt būvniecību aizsargjoslas teritorijā, tomēr šāda būvniecība nevar tikt vērtēta atrauti no sabiedrības interesēm, jo valsts pārvalde, galvenokārt ir izveidota, lai darbotos sabiedrības interesēs, un tās darbībai ir jābūt vērstai tikai un vienīgi uz tādu mērķu sasniegšanu, kas atbilst sabiedrības interesēm.⁶ Likumdevējs nolūkā aizsargāt un saglabāt Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē esošās dabas un ar to saistītās vērtības un vienlaikus nodrošināt, ka tajā esošās vides vērtības kalpo visas sabiedrības interesēm, Baltijas jūras un Rīgas jūras

¹ Ārlietu ministrija. Sūdzības iesniegšana Eiropas Cilvēktiesību tiesā. 16.08.2021. Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/lv/sudzibas-izskatisana-eiropas-cilvektiesibu-tiesa?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com [skatīts 15.04.2025]

² Practical Guide on Admissibility Criteria. Strasbourg: Council of Europe publishing, 2024, p.48.

³ Kāzuss [10]

⁴ Kāzuss [6]

⁵ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 23.12.2021. spriedums lietā Nr. A420198518, SKA-335/2021 5. punkts

⁶ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 27.11.2020. spriedums lietā Nr. A420308316, SKA-395/2020 12. punkts

līča piekrastei Aizsargjoslu likumā ir paredzējis augstu aizsardzības līmeni,⁷ kas dažkārt nozīmē, ka neiejaukšanās dabas procesos ir piemērotākais un efektīvākais veids kā aizsargāt vides vērtības,⁸ lai tās spētu ilgāk kalpot plašākam sabiedrības lokam. Invazīvu preterozijas pasākumu uzsākšana esošos riskus nenovērš, bet akumulē un pārvieto citviet,⁹ kas rada lielākus krasta erozijas riskus kaimiņu zemei.

- [4] Uzsverams ir arī tas, ka sabiedrības locekļi nevar diktēt pašvaldībai un tās iestādei, kādā veidā veicamas pašvaldības funkcijas un uzdevumi, jo neuzņemas par to ne politisku, ne juridisku atbildību,¹⁰ tas, protams, nenorāda uz to, ka pieteicējiem nav tiesību vērsties iestādē vai tiesā, prasot skaidrojumus, izsakot priekšlikumus iesniegumu likuma kārtībā. Augstākā tiesa norādījusi: “iesniegumu likums piešķir biedrībai tiesības vērst pašvaldības iestādes uzmanību uz iespējamām nelikumībām un saņemt uz savu iesniegumu atbildi, kurā iestāde var norādīt, ka ir veikusi vai veiks kādas darbības, vai, tieši otrādi, tās neveiks, jo uzskata to par nelietderīgu u.tml. Iesniegumu likums iepriekš minēto apsvērumu dēļ nerada tiesības prasīt konkrētu rīcību...”.¹¹ No kāzusa apstākļiem secināms, ka Ministrija savā atbildē uz Biedrības iesniegumu ir norādījusi plānotās darbības un šo darbību tūlītējas realizācijas šķēršļus, kā arī jau to, ka Ministrija ir uzsākusi pārstrādāt virkni likumu klimata pārmaiņu mazināšanai,¹² tomēr pašsaprotami, ka šāda mēroga grozījumi nav objektīvi realizējami īsā laika periodā.
- [5] Biedrības arguments par valsts kūtros attieksmi ir balstīts uz šauri skatītām atsevišķu indivīdu īpašuma un mājokļa aizsardzības interesēm, tomēr ikvienam zemes īpašniekam būtu jāreķinās, ka aizsargjoslā esošie īpašumi var būt pakļauti krastu erozijas riskam, kas liek līdzsvarot sabiedrības, vides aizsardzības un īpašuma intereses, tādējādi arī vajadzības gadījumā ierobežojot aizsargjoslas teritorijā esošo īpašnieku īpašuma intereses par labu sabiedrības un vides aizsardzības interesēm.
- [6] Atbildētājs uzskata, ka Konvencijas 34. panta noteiktais individuālo sūdzību kritērijs par Konvencijas 8. panta, Pirmā protokola 1. panta, kā arī abiem šiem prasījumiem kopsakarā

⁷ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 17.08.2021. spriedums lietā Nr. A420339417, SKA-214/2021 13. punkts

⁸Kāzuss [7]

⁹Turpat, atsauce Nr. 8

¹⁰ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 15.08.2022. spriedums lietā Nr. Lieta Nr.6-7-00044-16 SKA-930/2016 6. punkts

¹¹Turpat, atsauce Nr. 10

¹²Kāzuss [4]

ar 13. panta pārkāpumiem nav apmierināts, proti, G. Nēga tiesības uz īpašumu un mājokļa neaizskaramību aizsardzību neprevālē pār vides aizsardzības interesēm, tādēļ pieteicējs G. Nēģis nevar rēķināties, ka potenciālā apdraudējuma novēršanas pasākumi tiks skatīti atrauti arī no pārējās sabiedrības interesēm, jo videi nodarītais kaitējums ar krasta stiprināšanas pasākumiem un tam sekojošais kaitējums pārējo zemes īpašnieku zemei būs lielāks nekā gadījumos, kad tiek ievērota neiejaukšanās stratēģija, turklāt norādītajiem argumentiem ir abstrakts raksturs.¹³

- [7] Atbildētājs tostarp uzskata, ka Biedrības pieteikums neiztur kritiku attiecībā uz to pašu ECK pantu pārkāpumu, ko norādījis G. Nēģis, jo Biedrībai, vēršoties Ministrijā ar iesniegumiem, kā jau iepriekš minēts, nav tiesības prasīt konkrētu rīcību un diktēt to, kādā veidā veicamas pašvaldības funkcijas. Secināms, ka abu pieteicēju prasība par Konvencijas 8. panta, Pirmā protokola 1. panta, kā arī abiem šiem prasījumiem kopsakarā ar 13. panta pārkāpumiem nav pieņemams izskatīšanai ECT.

PAR KONVENCIJAS 8. PANTA PĀRKĀPUMU KOPSAKARĀ AR KONVENCIJAS 13. PANTU

- [8] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk - Satversme) 96. pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves un mājokļa neaizskaramību (turpmāk – tiesības uz privāto dzīvi un mājokli).¹⁴ Lai gan 96. pantā nav tieši regulētas tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību (turpmāk – tiesības uz ģimenes dzīvi), Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz ģimeni ir viens no privātās dzīves elementiem, līdz ar to arī tās tiek aizsargātas ar Satversmes 96. pantu.¹⁵
- [9] Līdzīgi kā Satversmes 96. pants, Konvencijas 8. pants arī regulē tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, kā arī tiesības uz mājokli.¹⁶ Satversmes 96. pantā regulētais privātās dzīves jēdziens ir aizgūts no Konvencijas 8. panta¹⁷, kas norāda uz to, ka Satversmē regulētās tiesības uz privāto dzīvi ir cieši saistītas ar Konvencijas 8. pantā regulētajām tiesībām.

¹³Kāzuss [10]

¹⁴ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.

¹⁵ Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Aut. kol. J. Rudevskis, E. Levits, J. Briede u. c. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 238., 257. lpp.

¹⁶ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 143/144, 13.06.1997.

¹⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Aut. kol. J. Rudevskis, E. Levits, J. Briede u. c. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 244.lpp

[10] Lai noteiktu, ka Konvencijas 8. pantā nostiprinātās tiesības ir pārkāptas, nepieciešams konstatēt, ka lietas faktiskie apstākļi vispār atbilst šajā pantā regulētajām tiesībām. Savukārt pēc tam jānosaka, vai valsts pienākums attiecībā pret pieteicējiem bija pozitīvs vai negatīvs, un no tā izriet jautājumi, kas jāanalizē, lai noteiktu, vai pārkāpums ir noticis.¹⁸

[11] Tā kā abi pieteicēji savās sūdzībās norāda uz Konvencijas 13. panta pārkāpumu kopsakarā ar 8. pantu, šī panta piemērošanas kontekstā nepieciešams izvērtēt arī 13. panta tvērumu un piemērojamību. Konvencijas 13. pants nosaka, ka ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas Konvencijā, ir tiesības uz efektīvu aizsardzību no valsts institūciju puses, neskatoties uz to, ka pārkāpumu izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus.¹⁹ Valsts iestādēm ir pienākums garantēt tiesību un brīvību īstenošanu, jo iesniegtās sūdzības mehānisms ir pakārtots valsts cilvēktiesību aizsardzības sistēmai, ko paredz Konvencijas 13. pants un 35. panta 1. punkts.²⁰ Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību kalpo kā papildu garantija indivīdam, lai nodrošinātu, ka viņš faktiski izmanto tiesību sistēmā esošās tiesības,²¹ kā arī 13. pantā noteiktajam tiesiskās aizsardzības līdzeklim ir jābūt efektīvam gan tiesību aktos, gan praksē un tās īstenošanu nedrīkst nepamatoti kavēt iestāžu darbība vai bezdarbība.²²

Konvencijas 8. panta kopsakarā ar 13. pantu piemērojamība

[12] Lai vispār konstatētu kādu ar Konvencijas 8. pantu aizsargāto tiesību pārkāpumu, nepieciešams konstatēt faktisko apstākļu atbilstību Konvencijas 8. pantā aizsargātajām tiesībām. Konvencijas 8. pants aizsargā personas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Pieteicēji - G. Nēģis un Biedrība – ir norādījuši uz tiesību uz privātās dzīves, ģimenes dzīves un mājokļa pārkāpumu, tātad ir nepieciešams analizēt, kāds ir šo tiesību saturs, tas ir, ko tieši šīs tiesības aizsargā, un vai faktiskie apstākļi atbilst šo tiesību aizsardzības saturam.

¹⁸ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights, 1.p. Pieejams: <https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-8> [apskatīts: 19.03.2025.]

¹⁹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 143/144, 13.06.1997.

²⁰ ECT 2000. gada 26. oktobra spriedums lietā Kudļa pret Poliju (iesnieguma nr. 30210/96), 152. p

²¹ Turpat, atsauce Nr.20

²² ECT 2014. gada 17. jūlija spriedums lietā Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Romāniju (iesnieguma nr. 47848/08), 148.p

- [13] ECT ir noteikusi, ka Konvencijas 8. pants saistībā ar vides problēmām ir piemērojams tad, ja (i) ir notikusi faktiskā iejaukšanās pieteicēja tiesībās baudīt viņa privāto dzīvi, ģimenes dzīvi un mājokli un (ii) iejaukšanās ir bijusi pietiekami būtiska, lai negatīvi ietekmētu pieteicēja tiesības uz privāto, ģimenes dzīvi un mājokli.²³
- [14] Pieteicējs G. Nēģis ir norādījis uz tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu, attiecinot to uz veselības problēmām, kas viņam radušās saistībā ar lietā izskatāmo situāciju. Tiesības uz privāto dzīvi ir saistāmas ar personas fizisko un psiholoģisko integritāti, kā arī personas privātumu un sociālo identitāti.²⁴ ECT ir atzinusi, ka tiesības uz privāto dzīvi aptver arī veselību. Lietā *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici*²⁵ ECT norādīja, ka Konvencijas 8. pants ir piemērojams gadījumos, kad personas veselība ir tikusi nelabvēlīgi ietekmēta. Arī lietā *Vavříčka un citi pret Čehiju*²⁶ ir norādīts, ka valstīm ir pozitīvs pienākums aizsargāt personu veselību saskaņā ar Konvencijas noteikumiem, tai skaitā Konvencijas 8. pantu.
- [15] Attiecībā uz veselību, G. Nēģis norāda uz stresu un panikas lēkmēm, kas viņam ir radušās no nespējas ietekmēt vai kontrolēt radušos situāciju.²⁷ Stress mūsdienu sabiedrībā ir ļoti bieži sastopams, turklāt aptuveni 284 miljoni cilvēku visā pasaulē ir diagnosticēti ar trauksmi.²⁸ Tā kā cilvēki tik bieži sastopas ar stresu un trauksmi, nebūtu samērīgi, ka ikviens vērstos tiesā par viņa veselībai radīto kaitējumu. Turklāt ir apšaubāms, vai G. Nēģa veselības traucējumus ir ietekmējusi tieši klimata pārmaiņu un krasta erozijas radītā situācija. Pieteicējs ir norādījis, ka jau pirms pārcelšanās uz Pāvilstu viņa dzīve ir bijusi nomācoša un epidemioloģiski bīstama, kā cēloni norādot Covid-19 radīto krīzi,²⁹ no kā var secināt, ka stresu un trauksmi pieteicējam ietekmējusi arī dzīve Rīgā. Iepriekš minētais nenorāda uz to, ka tieši valsts darbība vai bezdarbība būtu tik būtiski ietekmējusi G. Nēģa veselību, lai tā varētu radīt negatīvu ietekmi uz viņa tiesībām uz privāto dzīvi.

²³ ECT 2024. gada 9. aprīļa spriedums lietā *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici* (iesnieguma nr. 53600/20), 514.p.

²⁴ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Pieejams: <https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-8> [apskatīts: 19.03.2025.]

²⁵ *Turpat*, atsauce nr. 23, 435.p.

²⁶ ECT 2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā *Vavříčka un citi pret Čehiju* (iesnieguma nr. 47621/13), 282.p.

²⁷ Kāzuss [9]

²⁸ SingleCare. Stress statistics 2024: How common is stress, and who's most affected? Publicēts: 04.11.2024. Pieejams: <https://www.singlecare.com/blog/news/stress-statistics/> [aplūkots 02.04.2025.]

²⁹ Kāzuss [2]

- [16] Savā pieteikumā G. Nēģis ir norādījis, ka arī viņa uz tiesības uz ģimenes dzīvi un mājokli ir pārkāptas. Tiesības uz ģimenes dzīvi un mājokli šīs situācijas ietvaros būtu skatāmas kopsakarā, ņemot vērā to, ka pēc G. Nēģa sniegtajiem paskaidrojumiem izriet, ka apdraudējums viņa tiesībām uz ģimenes dzīvi izriet no apdraudējuma viņa mājoklim. Pieteicējs norāda, ka klimata pārmaiņas rada apdraudējuma risku viņa mājoklim un tas ir iemesls, kāpēc pieteicējam rodas šaubas par viņa spēju nodrošināt savai ģimenei dzīvesvietu nākotnē.
- [17] ECT lietā *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici*³⁰ ir noteikusi, ka persona nevar vērsties ECT tikai, lai aizsargātu iespējamu Konvencijas pārkāpumu, taču tikai retos izņēmuma gadījumos persona var tikt atzīta par cietušu un aizsargāt savas Konvencijā regulētās tiesības, ja ir iespēja, ka tās nākotnē tiks pārkāptas. Lai šādu gadījumu atzītu par izņēmumu, pieteicējam ir jāspēj sniegt pamatoti un pārliecinoši pierādījumi, ka viņa tiesības tiks pārkāptas, turklāt nepietiek tikai ar aizdomām vai pieņēmumiem.
- [18] Klimata pārmaiņas un krasta erozija šobrīd ir skārusi tikai G. Nēģa īpašumā esošo laivu māju, taču tās nekādā veidā nav ietekmējušas viņa mājokli, tātad G. Nēģis nevar pamatot savu tiesību pārkāpumu ar jau pastāvošu apdraudējumu mājoklim. Savukārt attiecībā uz nākotnē pastāvošu apdraudējuma risku mājoklim Atbildētājs uzskata, ka pieteicēja sniegtie pamatojumi norāda vienīgi uz aizdomām, nevis pamatotu un pārliecinošu iespējamību. Krasta atkāpšanās ir lēns process, kas nepārsniedzot 0,1-0,5 m/gadā. Turklāt ir prognozēts, ka līdz 2060. gadam krasta atkāpšanās samazinās tikai 7-9 km² Latvijas teritorijas, taču Latvijas krasta līnija kopumā ir 496 km gara,³¹ kas nozīmē, ka vienā īpašumā krasta atkāpšanās būs maznozīmīga un pat grūti ievērojama. No jūras krasta erozijas prognozēm ir secināms, ka G. Nēģa mājoklis netiek un tuvākajā laikā netiks apdraudēts.³² G. Nēģa norādījumi ir tikai pieņēmums, ka krasta erozija apdraudēs viņa mājokli. Tā kā nav izpildījušies ECT norādītie priekšnoteikumi un pieteicējam trūkst pamatotas prasības, Konvencijas 8. pants attiecībā uz G. Nēģi nav piemērojams.
- [19] Biedrība, tāpat kā G. Nēģis norāda uz tiesību uz privāto dzīvi, ģimenes dzīvi un mājokli pārkāpumu. Taču Biedrība nav norādījusi uz pastāvošu apdraudējumu tās tiesībām,

³⁰ ECT 2024. gada 9. aprīļa spriedums lietā *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici* (iesnieguma nr. 53600/20), 470.p.

³¹ Kāzuss [10], [1]

³² Tiesas procesa izspēle cilvēktiesībās 2025: Precizējošie jautājumi par kāzusu. 2. jautājums. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/par-mums/tiesas-procesa-izspele-cilvektiesibas/> [aplūkots 03.04.2024.]

savu pieteikumu pamatojot tikai ar iespējamu apdraudējuma risku nākotnē. Tātad, arī attiecībā uz Biedrību, Konvencijas 8. panta piemērojamībai ir jāizvērtē ECT sniegtie priekšnoteikumi.

[20] Pamatojot Konvencijas 8. pantā regulēto tiesību pārkāpumu, Biedrība nav skaidri norādījusi, kā valsts bezdarbība ietekmē tās dalībnieku tiesības uz privāto dzīvi, savukārt attiecībā uz ģimenes dzīvi un mājokli, līdzīgi kā G. Nēģis, tā norāda, ka krasta atkāpšanās var radīt potenciālus draudus tās mājoklim un kopsakarā ar to arī ģimenes dzīvei. Taču, kā tika minēts iepriekš, krasta atkāpšanās noris lēni un tuvākajā laikā mājokļi netiks apdraudēti. Biedrībai nav pamatota un pārliecinoša iemesla uzskatīt, ka tās biedru tiesībām ir iespējams apdraudējuma risks.

[21] Piemērojot Konvencijas 13. pantu, jāņem vērā, ka tam nav patstāvīgas pastāvēšanas, jo tas tikai papildina pārējās Konvencijas un tās protokolu materiālās klauzulas.³³ ECT lietā Athanassoglou un citi pret Šveici atzinusi, ka, nepastāvot pamatotai prasībai par iespējamo pārkāpumu, netiek arī izvirzītas nekādas tiesības uz tiesiskās aizsardzības līdzekli saskaņā ar 13. pantu, kā arī konkrētajā lietā tika atzīts, ka 13. panta saistība ar iespējamo pārkāpumu ir pārāk vāja un attāla, lai piesaistītu to pie pārkāpuma.³⁴ No kāzusa apstākļiem secināms, ka pieteicēji ir vērsuši savas sūdzības valsts iestādēs, no kurām viņi ir saņēmuši konkrētas, viņiem nelabvēlīgas atbildes, kā arī pieteicēji nav spējuši pārliecinoši pierādīt par pastāvošu risku viņu mājokļiem. Administratīvā rajona tiesa pieaicināja ģeoloģijas ekspertu, kurš uzsvēra, ka, iejaucoties ar invazīviem preterozijas pasākumiem, tiek pārveidota dabas ainava un nodarīts kaitējums bioloģiskajai daudzveidībai, kā arī esošie erozijas riski tiek akumulēti, potenciāli nodarot lielāku kaitējumu citā teritorijā.³⁵

[22] ECT lietā Kolyadenko un citi pret Krieviju ir atzinusi, ka pieteicēju domas par tiesiskās aizsardzības līdzekļa efektivitāti nevar būt atkarīgas no pārliecības par prasītājam labvēlīgu iznākumu, jo tiesvedības iznākums, lai arī būtu nelabvēlīgs prasītājam, nenorāda uz "efektivitātes" pārkāpumu.³⁶ No lietas faktiskajiem apstākļiem var secināt, ka pieteicēji

³³ Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights. Pieejams:

https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_13_eng-pdf 11.punkts [skatīts 21.04.2025]

³⁴ ECT 2000. gada 6. aprīļa spriedums lietā Athanassoglou un citi pret Šveici (Iesnieguma Nr. 27644/95), 59.p

³⁵ Kāzuss [7]

³⁶ ECT 2012. gada 28. februāra spriedums lietā Kolyadenko un citi pret Krieviju (Iesniegumu Nr. 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 un 35673/05), 231.p

vēlējušies iegūt tūlītēju rīcību no Atbildētāja puses, ignorējot Atbildētāja norādi par to, ka problēma jau tiek risināta, pārstrādājot virkni likumu,³⁷ lai esošās problēmas ilgtermiņā tiktu efektīvāk mazinātas.

Konvencijas 8. pants kopsakarā ar 13. pantu nav piemērojams

Konvencijas 8. panta pārkāpums saistībā ar valsts pozitīvo pienākumu

[23] Lai gan Konvencijas 8. panta galvenais mērķis ir personas tiesību aizsardzība no valsts nepamatotas iejaukšanās, tas ne tikai liedz iespēju valstīm iejaukties. Konvencijas 8. pants paredz arī valsts pozitīvo pienākumu³⁸ – veikt aktīvas darbības, kas nodrošinās Konvencijas 8. pantā regulēto tiesību aizsardzību.³⁹

[24] Lietā *Verein KlimaSeniorinnen un citi pret Šveici* ECT pirmo reizi noteica valsts pozitīvo pienākumu attiecībā uz Konvencijas 8. pantu saistībā ar klimata pārmaiņām.⁴⁰ Galvenais valsts pienākums, nodrošinot pozitīvā pienākuma izpildi, ir tiesību aktu izdošana un to atbilstoša piemērošana. Valstij pozitīvā pienākuma veikšanai ir piešķirta arī rīcības brīvība.⁴¹

[25] ECT minētajā lietā izvirzīja sekojošus uzdevumus, kuri valstij jāveic, lai tās pozitīvais pienākums tiktu pienācīgi izpildīts:

- Seku mazināšanas pasākumi (mitigation measures),
- Pielāgošanās pasākumi (adaptation measures),
- Procesuālās garantijas (procedural safeguards).⁴²

Seku mazināšanas pasākumi ietver valsts pienākumu noteikt termiņu oglekļa neitralitātes sasniegšanai un uzstādījusi mērķus SEG emisiju mazināšanai, kā arī sniegusi pierādījumus, ka tas tiek veikts. Valstij attiecībā uz šo pienākumu ir jārīkojas savlaicīgi un konsekventi. Pielāgošanās pasākumu mērķis ir mazināt smagākās klimata pārmaiņu sekas, šiem pasākumiem ir jābūt ieviesti un efektīvi piemēroti. Procesuālās garantijas, turklāt

³⁷ Kāzuss [4]

³⁸ ECT 2018. gada 24. aprīļa spriedums lietā *Lozovyye pret Krieviju* (iesnieguma nr. 4587/09), 36.p.

³⁹ Eiropas Padome. Definīcijas. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/definitions> [apskatīts: 04.04.2025.]

⁴⁰ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights, 15.p. Pieejams: <https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-8> [apskatīts: 19.03.2025.]

⁴¹ ECT 2024. gada 9. aprīļa spriedums lietā *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici* (iesnieguma nr. 53600/20), 543. un 545.p.

⁴² *Turpat*, 550. – 554.p.

norāda uz sabiedrības iesaisti klimata jomā. Šie pasākumi ietver sabiedrības informēšanu par attiecīgajiem pētījumiem un regulējumiem, kā arī sniedz iespēju sabiedrības līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesā.

- [26] Biedrība norāda, ka valsts nav neko darījusi, lai risinātu klimata pārmaiņu problēmas, galvenokārt norādot uz Klimata likuma pieņemšanas kavēšanos.⁴³ Valsts apzinās klimata pārmaiņu radīto seku būtiskumu un to, ka ir nepieciešams ātri rīkoties, lai to novērstu. Taču nevar piekrist pieteicēju uzskatam, ka valsts neko nav darījusi. Lai gan Klimata likums vēl ir tikai tapšanas procesā, valsts ir izstrādājusi virkni citu normatīvo aktu klimata pārmaiņu seku mazināšanai un vides tiesību aizsardzībai.⁴⁴
- [27] Viens no šādiem normatīvajiem aktiem ir Ministru kabineta rīkojums Nr. 380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam"⁴⁵, kas tika izstrādāts 2019. gadā. Šajā rīkojumā arī ir noteikti klimata pārmaiņu riski un iespējamās sekas būvniecībā un infrastruktūras plānošanā. Valsts ir attiecīgi rīkojusies un izstrādājusi pilnvērtīgu tiesību aizsardzības mehānismu, nosakot kā personām rīkoties, lai novērstu jūras krasta erozijas apdraudējumu būvēm un infrastruktūrām. Piemēram, Aizsargjoslu likuma⁴⁶ 36. panta otrajā daļā nosakot, kādos gadījumos persona var veikt krasta nostiprināšanas pasākumus.
- [28] ECT ir noteikusi, ka viens no valsts pozitīvā pienākuma uzdevumiem ir noteikt termiņu oglekļa neitralitātes sasniegšanai vai SEG emisiju samazināšanai.⁴⁷ Ministru kabinets ir izdevis informatīvo ziņojumu "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam"⁴⁸. Stratēģija ir izstrādāta, lai veicinātu SEG emisiju samazināšanas saistību izpildi saskaņā ar Parīzes nolīgumu, kā arī pārraudzību attiecībā uz faktisko un prognozēto progresu SEG emisiju samazināšanai, turklāt tās mērķis ir Latvijas klimatneitralitāte līdz 2050. gadam.

⁴³ Kāzuss [3], [9]

⁴⁴ Kāzuss [10]

⁴⁵ Ministru kabineta 2019. gada 17. jūlija rīkojums Nr. 380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". Latvijas Vēstnesis, 148, 23.07.2019.

⁴⁶ Aizsargjoslu likums. Latvijas Vēstnesis, 56/57, 25.02.1997.

⁴⁷ ECT 2024. gada 9. aprīļa spriedums lietā Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici (iesnieguma nr. 53600/20), 550.p.

⁴⁸ Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam". Pieņemts: 28.01.2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/342214-latvijas-strategija-klimatneitralitates-sasniegšanai-lidz-2050-gadam> [aplūkots 05.04.2025.]

- [29] 2022. gadā tika izdoti Ministru kabineta noteikumi Nr. 675 “Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība”⁴⁹ un atbilstoši tiem 2024. gadā tika izdots Klimata un enerģētikas ministra rīkojuma pielikums “Kvalitātes nodrošināšanas un kvalitātes kontroles procedūru programma”⁵⁰ periodam no 2021. līdz 2030. gadam. Šajā rīkojumā noteikts veicamo darbu izpildes grafiks, lai nodrošinātu ikgadējās inventarizācijas sagatavošanu noteiktos termiņos un atbilstu kvalitātes mērķiem.
- [30] Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra mājaslapā⁵¹ ir pieejami iesniegto inventarizāciju kopsavilkumi, kā arī gan šajā vietnē, gan Klimata un enerģētikas ministra rīkojuma pielikumā ir pieejama informācija par SEG emisijas datiem sektorālā griezumā.
- [31] Papildus minētajiem normatīvajiem aktiem un citiem pasākumiem, Latvijā ir izstrādāta arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam,⁵² ko ir apstiprinājis Latvijas likumdevējs – Saeima. Klimata un enerģētikas ministrijas mājaslapā⁵³ ir pieejama informācija par citiem normatīvajiem aktiem klimata politikas ieviešanai un informācija par pielāgošanos klimata pārmaiņām.
- [32] Pieteicēja izvirzītais arguments, ka Aizsargjoslu likuma 36. pants nav atbilstoši piemērots, ir nepareizs. Valsts, piemērojot Aizsargjoslu likuma 36. pantu, ir ņēmusi vērā Vides aizsardzības likuma⁵⁴ 3. panta pirmās daļas 2. punktā regulēto piesardzības principu – valsts ir tiesība aizliegt veikt kādu darbību, kurai varētu būt ietekme uz vidi, tad, ja šī ietekme nav pilnībā izvērtēta vai zinātniski pierādīta. Līdz ar to valsts ir atbilstoši piemērojusi normatīvos aktus.
- [33] Valsts ir cītīgi un konsekventi rīkojusies, lai sasniegtu savus izvirzītos klimatneitralitātes mērķus, turklāt valsts arī ir sniegusi iespēju sabiedrībai līdzdarboties

⁴⁹ Ministru kabineta 2022. gada 25. oktobra noteikumi Nr. 675 “Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība”. Latvijas Vēstnesis, 209, 27.10.2022.

⁵⁰ Klimata un enerģētikas ministra rīkojuma pielikums “Kvalitātes nodrošināšanas un kvalitātes kontroles procedūru programma”. Pieejams: https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Klimats/SEG_emisiju_un_ETS_monitorings/Zinojums_par_klimatu/KN_KK_programma_2024.pdf [aplūkots 05.04.2025.]

⁵¹ Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. Informācija par Latvijas SEG emisijām. Pieejams: <https://videscentrs.lv/gmc.lv/lapas/informacija-par-latvijas-seg-emisijam> [aplūkots 05.04.2025.]

⁵² Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323> [aplūkots 05.04.2025.]

⁵³ Klimata un enerģētikas ministrija. Klimata pārmaiņas. Publicēts: 14.02.2023. Pieejams: <https://www.kem.gov.lv/lv/klimata-parmainas> [aplūkots 05.04.2025.]

⁵⁴ Vides aizsardzības likums. Latvijas Vēstnesis, 183, 15.11.2006.

klīmata lēmumu pieņemšanas procesā. Klīmata likumprojekta anotācijā⁵⁵ ir norādīts, ka valsts ir sniegusi iespēju sabiedrībai sniegt savus ieteikumus un komentārus par likuma izstrādi. Valsts veica sabiedrisko apspriedi un tās rezultāti tika apkopoti izziņās, kā arī tika izvērtēti un iespēju robežās ņemti vērā.

Attiecīgi valsts ir pildījusi savu pozitīvo pienākumu tiesību aizsardzībai klīmata un vides jomā, līdz ar to nav noticis Konvencijas 8. panta kopsakarā ar 13. pantu pārkāpums.

- [34] Lai gan Konvencijas 8. panta pārkāpums tika analizēts tikai no nepienācīgas valsts pozitīvā pienākuma izpildes, Pieteicējs G. Nēģis Konvencijas 8. panta tiesību pārkāpumu pamato arī ar nepienācīgu valsts negatīvā pienākuma izpildi. Kā Konvencijas 8. panta pārkāpuma pamatojumu Pieteicējs norāda to, ka valsts ir liegusi viņam veikt krasta nostiprināšanas darbus, tādā veidā liedzot viņam novērst vai kontrolēt radušos situāciju.⁵⁶ Taču, tā kā G. Nēģis Konvencijas Pirmā protokola 1. panta pārkāpumam sniedz tādu pašu pamatojumu, valsts negatīvā pienākuma izpilde ir analizētāka pie attiecīgā panta, un analogiski ir attiecināma arī uz Konvencijas 8. panta pārkāpumu.

PAR KONVENCIJAS PIRMĀ PROTOKOLA 1. PANTA PĀRKĀPUMU KOPSAKARĀ AR 13. PANTA PĀRKĀPUMU

- [35] Satversmes 105. pants garantē personas tiesības uz īpašumu, tāpat arī Konvencijas Pirmā protokola 1. panta 1. teikums nosaka: "Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu."⁵⁷
- [36] Īpašuma tiesības ir aizsargātas no valsts iejaukšanās to izmantošanā, tomēr gadījumos, kad pastāv citu privātpersonu iejaukšanās tiesībās uz īpašumu, valstij ir pozitīvs pienākums novērst šādu tiesību aizskārumu un tiek pieļauta valsts iejaukšanās iespēja. Valsts šo tiesību aizsardzību realizē, izstrādājot normatīvo regulējumu un nodrošinot iespēju savas tiesības aizsargāt tiesā.⁵⁸

⁵⁵ Klīmata likumprojekta anotācija. 6. nodaļa. Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/211251b3-3639-4693-9020-1ce5e43dd582> [aplūkots 06.04.2025]

⁵⁶ Kāzuss [9]

⁵⁷ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.

⁵⁸ Ziemeļe, I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 122. lpp

- [37] Lai gan Konvencijā netiek definētas tiesības uz vidi, ECT ir attīstījusi judikatūru, skatot lietas saistībā ar vides aizsardzības problēmām, kuras tieši ietekmē Konvencijā aizsargātās tiesības, tostarp tiesības uz īpašumu.⁵⁹
- [38] Lietā *Markss pret Beļģiju* ECT norāda, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. panta 2. teikums dalībvalstīm dod iespēju “izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm.” Minētais teikums nosaka, ka vienīgi valsts ir tā, kas nosaka šādu likumu nepieciešamību, toties jēdziena “vispārējās intereses” tvērumā likumdevējs mēdz ietvert regulējumu, kas kontrolē tiesību uz īpašumu izmantošanu.⁶⁰ Īpašuma tiesības var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir legītims mērķis; 3) tas ir samērīgs (proporcionāls).⁶¹
- [39] Abi pieteicēji savās sūdzībās norāda uz Konvencijas 13. panta pārkāpumu kopsakarā ar Pirmā protokola 1. pantu, šī panta piemērošanas kontekstā nepieciešams izvērtēt arī 13. panta tvērumu un piemērojamību. Konvencijas 13. pants nosaka, ka ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas Konvencijā, ir tiesības uz efektīvu aizsardzību no valsts institūciju puses, neskatoties uz to, ka pārkāpumu izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus.⁶² Valsts iestādēm ir pienākums garantēt tiesību un brīvību īstenošanu, jo iesniegtās sūdzības mehānisms ir pakārtots valsts cilvēktiesību aizsardzības sistēmai, ko paredz Konvencijas 13. pants un 35. panta 1. punkts.⁶³ Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību kalpo kā papildu garantija indivīdam, lai nodrošinātu, ka viņš faktiski izmanto tiesību sistēmā esošās tiesības,⁶⁴ kā arī 13. pantā noteiktajam tiesiskās aizsardzības līdzeklim ir jābūt efektīvam gan tiesību aktos, gan praksē un tās īstenošanu nedrīkst nepamatoti kavēt iestāžu darbība vai bezdarbība.⁶⁵

⁵⁹ Svarīgāko ECT lietu pārskats. Pieejams: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_environment_eng](https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_environment_eng) [aplūkots: 08.04.2025]

⁶⁰ ECT 1979. gada 13. jūnija spriedums lietā *Marckx pret Beļģiju* (iesnieguma nr. 6833/74), 63. – 64. p.

⁶¹ Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu

⁶² Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 143/144, 13.06.1997.

⁶³ ECT 2000. gada 26. oktobra spriedums lietā *Kudła pret Poliju* (iesnieguma nr. 30210/96), 152. rindkopa

⁶⁴ Turpat, atsauce Nr. 63

⁶⁵ ECT 2014. gada 17. jūlija spriedums lietā *Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Romāniju* (iesnieguma nr. 47848/08), 148. rindkopa

Konvencijas Pirmā protokola 1. panta piemērojamība

- [40] Konvencijas Pirmā protokola 1. pants ietver sevī gan pozitīvo, gan negatīvo pienākumu.⁶⁶ Proti, valstij ir jāveic pozitīvais pienākums, kas ir kādas personas īpašuma tiesību ierobežošana un attiecīga likuma izdošana, lai ierobežotu īpašuma izmantošanu atbilstoši sabiedrības interesēm un vispārējiem principiem. Negatīvais pienākums izpaužas kā neiejaukšanās personu tiesībās uz īpašumu, lai nodrošinātu netraucētu tiesību lietošanu.⁶⁷
- [41] Skaidrojot Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā ietverto īpašuma jēdzienu, netiek analizēts tikai no nacionālo tiesību aktiem izrietošais jēdziena tvērums. Konvencijā tipiski izdala īpašumu kā fiziskas lietas, gan tiesības uz īpašumu, tā arī ECT judikatūra izdala citas tiesības un intereses, kuras atbilst īpašuma jēdzienam.⁶⁸
- [42] Lietā radusies interešu sadursme starp pieteicēju tiesībām uz īpašumu un sabiedrības interesēm, vides tiesībām. ECT atzīst, ka ierobežojumam ir jāsasniedz taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības vispārējām interesēm un indivīda pamattiesību aizsardzību.⁶⁹
- [43] Atbildētājs neapstrīd, ka pieteicēja nolūks stiprināt krastu ir ar mērķi aizsargāt un izlietot savas tiesības uz īpašumu, kā arī Biedrības centieni ir ar mērķi aizsargāt piekrastes īpašumus, tomēr valsts nepiekrīt Biedrības norādei uz valsts pozitīvā pienākuma neizpildi, neieviešot Klimata likumu. Pieteicēji lietā bauda Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā ietvertās tiesības.
- [44] Piemērojot Konvencijas 13. pantu, jāņem vērā, ka tam nav patstāvīgas pastāvēšanas, jo tas tikai papildina pārējās Konvencijas un tās protokolu materiālās klauzulas.⁷⁰ ECT praksē ir nostiprinājusies atziņa, ka vērtējot sūdzību saskaņā ar ECK 13. pantu un neatkarīgi no tā, vai ECT konstatēs Pirmā protokola 1. panta pārkāpumu, tai ir jāizskata pieteikuma

⁶⁶ Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Pieejams: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/guide-art-1-protocol-1-eng/1680a20cdc> [skatīts 08.04.2025]

⁶⁷ ECT 1982. gada 23. septembra spriedums lietā Sporrang un Lönnroth pret Zviedriju (iesnieguma nr. 7151/75; 7152/75), 61. rindkopa.

⁶⁸ ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā Anheuser-Busch Inc. Pret Portugāli (iesnieguma nr. 73049/01), 63. rindkopa.

⁶⁹ Satversmes tiesas 2002.gada 20.maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļa

⁷⁰ Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights. Pieejams: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_13_eng-pdf 11.punkts [skatīts 21.04.2025]

iesniedzēja prasība saskaņā ar 13. pantu, ja Pirmā protokola 1. pantu var uzskatīt kā “apstrīdamu.”⁷¹

Lietas faktiskie apstākļi ietilpst Konvencijas Pirmā protokola 1. panta kopsakarā ar 13. pantu tvērumā

Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā kopsakarā ar 13. pantu paredzēto tiesību ierobežojums

[45] ECT lietā Broniowski pret Poliju norāda valstu pienākumu iejaukties tiesību uz īpašumu izmantošanā, ja tas skar vispārējās intereses.⁷² Arī Satversmes 105. pants nosaka personas tiesības uz īpašuma netraucētu lietošanu, bet tāpat uzsver valsts tiesības iejaukties tiesībās uz īpašumu sabiedrības interešu nodrošināšanai. Latvijas valsts var izdot nepieciešamos likumus, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar sabiedrības interesēm.⁷³

[46] Atbildētājs neapstrīd, ka pieteicēja G. Nēga tiesības uz īpašumu tika ierobežotas, neizdodot tehniskos noteikumus un liedzot nostiprinājumu izbūvi, bet Atbildētājs nepiekrīt biedrības apgalvojumam, ka piekrastes iedzīvotāju īpašuma apdraudējums radies valstij neieviešot Klimata likumu. Jāmin, ka G. Nēga gadījumā ierobežojums ir tiesisks, jo šo tiesību īstenošana riskam pakļautu sabiedrības intereses, bet valsts nenes atbildību par iespējamu biedrības tiesību ierobežojumu, jo tas nav saistāms ar valsts darbību. Ņemot vērā klimata pārmaiņu globālo mērogu, valsts nevar uzņemties pozitīvus pienākumus atbildēt par pasaules problēmu un izmaiņām, kuras tā nav veicinājusi.

[47] Biedrība abstrakti min, ka ir veikts no valsts puses pārkāpums, tomēr nav vērojama tieša cēloņsakarība starp valsts pienākumu ieviest Klimata likumu un Biedrības minēto tiesību pārkāpumu, tādēļ nepastāv pamats, lai vērtētu efektīva tiesiskās aizsardzības līdzekļa nepieciešamību. Tostarp, pieteicēja G. Nēga tiesību ierobežojums, kā jau iepriekš tika minēts, ir tiesisks, jo, pastāvot tiesību uz īpašumu un citu aizsargājamo interešu sadursmei, ne vienmēr tiesības uz īpašumu ņems virsroku, kā tas ir šajā gadījumā. Konkrētās situācijas specifika ir uzskatāma kā izņēmums, jo gadījumā, ja G. Nēģis saņemtu tehniskos noteikumus un spētu realizēt būvniecību šajā īpaši trauslajā teritorijā, vienīgais labuma guvējs būtu G.

⁷¹ ECT 1993. 25. marta spriedums lietā Costello-Roberts pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 13134/87), 39.punkts

⁷² ECT 2004. gada 22. jūnija spriedums lietā Broniowski pret Poliju (iesnieguma nr. 31443/96), 134. punkts

⁷³ Satversmes tiesas 2002.gada 20.maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļa

Nēģis un pārējie zemes īpašnieki gūtu lielākus zaudējumus, kā arī kaitējums, kas tiktu nodarīts aizsargājamiem biotopiem būtu nesamērīgs, lai apmierinātu tikai vienas personas īpašuma intereses. G. Nēģim piederošais zemes gabals atrodas pavisam netālu no dabas lieguma zonas un Natura 2000 teritorijas, jūras piekrastē, viņa īpašumā zināmā mērā ietilpst kāpas,⁷⁴ kas norāda uz viņam piederošās teritorijas specifiskajiem apstākļiem, ar kuriem G. Nēģim ir jārēķinās. Vispārīgi un ne tik specifiskās situācijās Aizsargjoslu likumā minētie izņēmumi būvniecībai ir efektīvi ikvienai personai, lai sniegtu iespēju pēc indivīda vēlmēm stiprināt krastu, tomēr šo tiesību normu kā izņēmumu nevar lasīt atrauti no Aizsargjoslu likuma jēgas, jo G. Nēģa interpretācija par Aizsargjoslu likuma 36. panta otro daļu ir skatīta pārāk šauri, fokusējoties vien uz personīgā labuma gūšanu.

Konvencijas Pirmā protokola 1. panta ierobežojums ir noteikts ar likumu

[48] Satversmes 105. pants un Konvencijas Pirmā protokola 1. pants pieļauj pantos noteikto tiesību uz īpašumu ierobežošanu. Īpašuma tiesību ierobežojumus var noteikt tikai saskaņā ar likumu.⁷⁵ ECT savā praksē atzīst, ka "likums" var būt parlamenta izdots akts, tā arī vispāršaistošs normatīvs akts, piemēram, valdības noteikumi. Tam jābūt izdotam, pamatojoties uz likumu, publicētam vai citādā veidā pieejamam un pietiekami skaidri formulētam, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus, kā arī tam jāatbilst tiesiskas valsts principiem.⁷⁶

[49] Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 63. panta pirmās daļas 3. punktu, valsts ir tiesīga attiecīgās lietas ietvaros izdot administratīvo aktu, ar kuru pilnībā vai daļēji atteikts izdot iesniedzējam labvēlīgu administratīvo aktu sakarā ar to, ka administratīvā akta izdošanai nav pamata vai tā nav lietderīga.⁷⁷ Atteikums izdot G. Nēģim labvēlīgu administratīvo aktu tiek pamatots ar valsts rīcības brīvību tehnisko noteikumu izdošanas jomā, atsaucoties uz Ministru kabineta noteikumiem Nr. 30 "Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai" 13., 16., 18. punktu. 13. punkts nosaka valsts tiesības neizdot iesniedzējam tehniskos noteikumus ar pamatotu atteikumu.

⁷⁴ Tiesas procesa izpēle cilvēktiesībās 2025: Precizējošie jautājumi par kāzusu. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/par-mums/tiesas-procesa-izspele-cilvektiesibas/> [aplūkots 03.04.2024.]

⁷⁵ LR Satversmes Komentāri 8. nodaļa: Cilvēka Pamattiesības, prof. Ringolda Baloža zinātniskajā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis 2011, 460. lpp.

⁷⁶ ECT 1983. gada 25. marta spriedums lietā Silvers un citi pret Lielbritāniju (iesnieguma nr. 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75).

⁷⁷ Administratīvā procesa likums. Latvijas Vēstnesis 14.11.2001., Nr. 164.

Valsts savu atteikumu balsta uz apsvērumiem par negatīvo atzinumu no VVD, kurš konstatē ieceres neatbilstību vides aizsardzības interesēm un Dabas aizsardzības pārvalde 18. panta ietvarā konstatē ietekmi uz īpaši aizsargājamu dabas teritoriju – Pāvilostas pelēko kāpu. Apstrīdēto VVD atteikumu Birojs atstāja negrozītu. Biroja atteikumu vēl vairāk pamato Ministru kabineta noteikumu Nr.300 "Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000)" kārtībā pieaicinātais ģeoloģijas eksperts, kurš sniedzis atzinumu par ieceres potenciālu radīt kaitējumu bioloģiskajai daudzveidībai un dabas mantojumam, īpaši atsaucoties uz Pāvilostas pelēkās kāpas liegumu. Aizsargjoslu likuma 36. panta otrās daļas 5. punktā paredzētais izņēmums veikt krasta nostiprināšanas pasākumus nevar tikt attiecināts uz G. Nēga būvniecības ieceri. Apdraudējums G. Nēga īpašumā ir senatnīgai laivu mājai, kuru nebūtu samērīgi aizsargāt, ņemot vērā draudus videi un īpašuma apdraudējuma risku palielināšanu kaimiņiem, lai tikai aizsargātu pārvietojamu, saķeri ar zemi zaudējušu ēku, kura dabiskā nolietojuma ceļā zaudējusi savu sākotnējo pielietojumu un funkcijas.⁷⁸ Valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu personas tiesību uz īpašumu aizsardzībai pamatā izstrādājot Aizsargjoslu likumu, bet tā piemērošanā vērtējamas aizsargājamo tiesību sadursmes.⁷⁹

Īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu

Konvencijas Pirmā protokola 1. panta ierobežojuma leģitīmais mērķis

[50] Pieņemot, ka ar apstrīdētajām normām ir ierobežotas Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu, nepieciešams konstatēt, ka ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un tam ir leģitīms mērķis.⁸⁰ Satversmes 116. pants uzskaita leģitīmos mērķus, kurus ir jāmēģina realizēt ar likumu, ierobežojot cilvēktiesības.⁸¹ Uzskaitītie leģitīmie mērķi ir citu cilvēku tiesību aizsardzība, demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība, sabiedrības drošība, labklājība un tikumība.⁸² Atbildētājs norāda, ka tiesību uz īpašumu ierobežojuma leģitīmais mērķis lietā ir Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā un Satversmes 105. pantā noteiktā sabiedrības vispārējo interešu nodrošināšana.

⁷⁸ Tiesas procesa izpēle cilvēktiesībās 2025: Precizējošie jautājumi par kāzusu. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/par-mums/tiesas-procesa-izspele-cilvektiesibas/> [aplūkots 03.04.2024.]

⁷⁹ Kāzuss [10]

⁸⁰ Satversmes tiesas 2023. gada 21. marta sprieduma lietā Nr. 2022-06-03 konstatējošā daļa

⁸¹ Ziemeļe, I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 431. lpp.

⁸² Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

- [51] Pamattiesību ierobežojums noteikts, lai ierobežotu īpašuma tiesību apdraudējumu lielākam cilvēku lokam, proti, G. Nēga kaimiņiem un lai kopumā īstenotu tiesības uz vides aizsardzību, neveicot krasta nostiprināšanas pasākumus, kas ietekmētu jutīgo aizsargjoslas zonu un blakus pieteicēja īpašumam esošo dabas liegumu un aizsargājamus biotopus.

Ierobežojumam ir leģitīms mērķis

Ierobežojuma nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā

- [52] ECT konkretizē kritēriju “nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā”, nosakot, ka ierobežojumam jābūt “sociāli nepieciešamam” jeb jāpastāv “sociāli neatliekamai vajadzībai” un tam ir jābūt “samērīgam”.⁸³ Izvērtējot Satversmes 105. pantā paredzēto tiesību ierobežojumu, jāievēro samērīguma princips, lai noteiktu, kuras cilvēka pamattiesības ir svarīgākas.⁸⁴ Lietā no pieteicēja G. Nēga pastāv īpašuma tiesību sadursme ar vides tiesību un sabiedrības interesēm, bet Biedrības gadījumā nav tiesību sadursme, jo Atbildētājs neierobežo Biedrības tiesības un Biedrībai nav subjektīvo prasījuma tiesību klimata jomā, proti, klimata pārmaiņu novēršanā.
- [53] G. Nēga tiesību ierobežojums bija piemērots problēmas risinājumam. Mazāk ierobežojošas metodes būtu pielietojamas, ja līdz ar to izmantošanu nebūtu citu personu tiesību un interešu, un būtisks vides apdraudējums.⁸⁵ Jāņem vērā arī ainavas apdraudējums, ko rada būvkonstrukcijas un citi stiprināšanas pasākumi. Latvijas Universitātes ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes docents Jānis Lapinskis ir veicis Latvijas jūras krastu izpēti, kurā norāda, ka pludmalēm ar plašiem smilšainiem vai akmeņainiem krasta posmiem piemīt ainaviskā vērtība. Pāvilostas pludmalē ir raksturīga norādītā ainava, kura ir būtisks tūrisma objekts un tā vērtība līdz ar mākslīgu iejaukšanos dabas procesos var samazināties.⁸⁶

Tiesību ierobežojumam ir neatliekama sociālā nepieciešamība

- [54] ECT lietā Verein KlimaSeniorinnen Schweiz un citi pret Šveici noteikusi, ka jābūt tiešai sasaistei ar klimata pārmaiņu radītajām sekām un pieteicēju norādītajām veselības

⁸³ Ziemele, I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 437. lpp.

⁸⁴ Satversmes tiesas 2002.gada 20.maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļa

⁸⁵ ECT 1986. gada 21. februāra spriedums lietā James and Others pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma nr. 8793/79), 51. punkts

⁸⁶ Jūras krastu erozija Latvijā – vēsture, prognozes un iespējamie problēmsituāciju risinājumi. Pieejams: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://baltijaskrasti.lv/wp-content/uploads/2016/02/Janis-Lapinskis-_Juras-krasti.pdf [aplūkots: 08.04.2025]

problēmām, lai tiktu aizsargātas individuālas intereses un būtu konstatējama sociālā vajadzība. Tiesa šādu cēloņsakarību starp klimata pārmaiņām un iedzīvotāju interešu aizskārumu lietā nesaskatīja, tāpat arī pieteicēja Biedrības gadījumā nav konstatējama tieša saikne. Likums ir ne vien norma, bet arī politisks instruments un to atbildes rakstā akcentē arī valsts. Likums ir normatīvi noteikta vairākuma jeb parlamenta, kurš bijis sekmīgs politisko viedokļu cīņā, politiskā griba, kas saskaņā ar parlamentārās demokrātijas pamatideju reprezentē suverēnās valsts tautas gribu.⁸⁷ No tā izriet, ka Biedrībai nav subjektīvo tiesību prasīt likumprojekta ieviešanu, kas saistīts ar likuma pieņemšanas politisko šķautni, un tādēļ, ka nav konstatējams tiesību aizskāruma valsts pozitīva pienākuma neizpildes dēļ. Atbildētājs ir izpildījis savu pozitīvo pienākumu izstrādājot tiesību aizsardzības mehānismu situācijām, kad notiek īpašuma apdraudējums.⁸⁸

- [55] ECT lietā Hamers pret Beļģiju uzsver būtisko vides aizsardzības lomu mūsdienās, dažādu interešu sadursmes gadījumos nepieciešams izvērtēt vides aizsardzību, īpaši ja tiek pretnostatītas ekonomiskas intereses.⁸⁹

Ierobežojuma samērīgums ar leģitīmo mērķi

- [56] Atbildētājs uzskata, ka tiesību ierobežojums ir bijis samērīgs, jo tas panāk leģitīmā mērķa izpildi. Neiejaukšanās stratēģija krasta nostiprināšanā panāks daudz lielāku labumu sabiedrības interesēm un vides tiesību aizsardzībā. Pāvilosta ir kļuvusi par atpūtas vietu pilsētniekiem, līdz ar to pāvilostnieku nodarbošanās un peļņas gūšanas avots sezonāli ir tūrisms.⁹⁰ Ietekme uz Pāvilostas pludmalei raksturīgo dabas ainavu, kas ir tūrisma piesaistes objekts, var ietekmēt pilsētas iedzīvotāju darbību. Neiejaukšanos īpaši pamato G. Nēga atrašanās blakus Pāvilostas pelēkās kāpas lieguma teritorijai, jo kā noteikusi Dabas aizsardzības pārvalde, veicot krasta stiprināšanu, pastāv apdraudējuma risks lieguma aizsargājamiem biotopiem.⁹¹ Ģeoloģijas eksperts apstiprina, ka nepārdomāti stiprinājumi vienā jūras krasta posmā erozijas riskus akumulē un līdz ar to īpašuma tiesību apdraudējumu

⁸⁷ Neimanis, J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 214 lpp.

⁸⁸ Kāzuss [10]

⁸⁹ ECT 2007. gada 27. novembra spriedums lietā Hamer pret Beļģiju (iesnieguma nr. 21861/03), 91. p.

⁹⁰ Kāzuss [2]

⁹¹ Kāzuss [6]

vairāk izjutīs G. Nēga apkārtnē esošie kaimiņu īpašumi, turklāt pastiprina kaitējumu bioloģiskajai daudzveidībai un dabas mantojumam.⁹²

Pieteicēja Gunāra Nēga prasība par Konvencijas Pirmā protokola 1. panta kopsakarā ar 13. pantu pārkāpumu nav pamatota un ir noraidāma, jo tiesību ierobežojums bija nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Biedrības prasība par Pirmā protokola 1. panta kopsakarā ar 13. pantu pārkāpumu nav pamatota un ir noraidāma, jo valsts nav atbildīga par iespējamo tiesību ierobežojumu.

Normatīvo aktu un izmantotās literatūras saraksts

Grāmatas

1. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011.
2. Ziemele, I. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
3. Neimanis, J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 214 lpp.

Interneta materiāli

4. Ārlietu ministrija. Sūdzības iesniegšana Eiropas Cilvēktiesību tiesā. 16.08.2021. Pieejams:
5. Eiropas Padome. Definīcijas. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/definitions> [apskatīts: 04.04.2025.]
6. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. Pieejams: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/guide-art-1-protocol-1-eng/1680a20cdc [skatīts 08.04.2025]
7. Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights. Pieejams: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_13_eng-pdf [skatīts 21.04.2025]
8. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Pieejams: <https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/article-8> [apskatīts: 19.03.2025.]

⁹² Kāzuss [7].

- https://www.mfa.gov.lv/lv/sudzibas-izskatisana-eiropas-cilvektiesibu-tiesa?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com [skatīts 01.04.2025.].
9. Jūras krastu erozija Latvijā – vēsture, prognozes un iespējamie problēmsituāciju risinājumi.
Pieejams: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgicfindmkaj/https://baltijaskrasti.lv/wp-content/uploads/2016/02/Janis-Lapinskis-_Juras-krasti.pdf [aplūkots: 08.04.2025]
 10. Klimata likumprojekta anotācija. 6. nodaļa. Pieejams:
<https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/211251b3-3639-4693-9020-1ce5e43dd582>
[aplūkots 06.04.2025.]
 11. Klimata likumprojekta anotācija. 6. nodaļa. Pieejams:
<https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/211251b3-3639-4693-9020-1ce5e43dd582>
[aplūkots 06.04.2025]
 12. Klimata un enerģētikas ministra rīkojuma pielikums “Kvalitātes nodrošināšanas un kvalitātes kontroles procedūru programma”. Pieejams:
https://videscentrs.lv/gmc.lv/files/Klimats/SEG_emisiju_un_ETS_monitorings/Zinojums_par_klimatu/KN_KK_programma_2024.pdf [aplūkots 05.04.2025.]
 13. Klimata un enerģētikas ministrija. Klimata pārmaiņas. Publicēts: 14.02.2023. Pieejams:
<https://www.kem.gov.lv/lv/klimata-parmainas> [aplūkots 05.04.2025.]
 14. Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs. Informācija par Latvijas SEG emisijām.
Pieejams: <https://videscentrs.lv/gmc.lv/lapas/informacija-par-latvijas-seg-emisijam>
[aplūkots 05.04.2025.]
 15. Ministru kabineta informatīvais ziņojums “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam”. Pieņemts: 28.01.2020. Pieejams:
<https://likumi.lv/ta/id/342214-latvijas-strategija-klimatneitralitates-sasniegšanai-lidz-2050-gadam> [aplūkots 05.04.2025.]
 16. Practical Guide on Admissibility Criteria. Strasbourg: Council of Europe publishing, 2024.
Pieejams: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Admissibility_guide_ENG [aplūkots 17.03.2025]
 17. SingleCare. Stress statistics 2024: How common is stress, and who’s most affected?
Publicēts: 04.11.2024. Pieejams: <https://www.singlecare.com/blog/news/stress-statistics/>
[aplūkots 02.04.2025.]

18. Svarīgāko ECT lietu pārskats. Pieejams: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.echr.coe.int/documents/d/chr/fs_environment_eng [aplūkots: 08.04.2025]
19. Tiesas procesa izspēle cilvēktiesībās 2025: Precizējošie jautājumi par kāzusu. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/par-mums/tiesas-procesa-izspele-cilvektiesibas/> [aplūkots 03.04.2024.]
20. Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323> [aplūkots 05.04.2025.]

Normatīvie akti

21. Aizsargjoslu likums. Latvijas Vēstnesis, 25.02.1997., Nr. 56/57.
22. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.
23. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.
24. Ministru kabineta 2019. gada 17. jūlija rīkojums Nr. 380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". Latvijas Vēstnesis, 23.07.2019., Nr. 148.
25. Ministru kabineta 2022. gada 25. oktobra noteikumi Nr. 675 "Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība". Latvijas Vēstnesis, 27.10.2022., Nr. 209.
26. Vides aizsardzības likums. Latvijas Vēstnesis, 15.11.2006., Nr. 183.

Tiesu prakse

27. ECT 1979. gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. 6833/74 Marckx pret Beļģiju.
28. ECT 1982. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. 7151/75; 7152/75 Sporrong un Lönnroth pret Zviedriju.
29. ECT 1986. gada 21. februāra spriedums lietā Nr. 8793/79 James and Others pret Apvienoto Karalisti.
30. ECT 1993. 25. marta spriedums lietā Nr. 13134/87 Costello-Roberts pret Apvienoto Karalisti.

31. ECT 1993. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 13134/87 Costello-Roberts v. United Kingdom.
32. ECT 2000. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. 30210/96 Kudła v. Poland.
33. ECT 2000. gada 6. aprīļa spriedums lietā Nr. 27644/95 Athanassoglou and others v. Switzerland.
34. ECT 2004. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. 31443/96 Broniowski pret Poliju.
35. ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā Nr. 73049/01 Anheuser-Busch Inc. Pret Portugāli.
36. ECT 2007. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. 21861/03 Hamer pret Beļģiju.
37. ECT 2012. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05, 35673/05 Kolyadenko and others v. Russia.
38. ECT 2014. gada 17. jūlija spriedums lietā Nr. 47848/08 Centre for legal resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania.
39. ECT 2018. gada 24. aprīļa spriedums lietā Nr. 4587/09 Lozovyye v. Russia.
40. ECT 2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 47621/13 Vavříčka and others v. The Czech Republic.
41. ECT 2024. gada 9. aprīļa spriedums lietā Nr. 53600/20 Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and others v. Switzerland.
42. Satversmes tiesas 2002.gada 20.maija spriedums lietā Nr.2002-01-03.
43. Satversmes tiesas 2023. gada 21. marta spriedums lietā Nr. 2022-06-03.
44. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 15.08.2022. spriedums lietā Nr. Lieta Nr.6-7-00044-16, SKA-930/2016.
45. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 17.08.2021. spriedums lietā Nr. A420339417, SKA-214/2021.
46. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 27.11.2020. spriedums lietā Nr. A420308316, SKA-395/2020.
47. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 23.12.2021. spriedums lietā Nr. A420198518, SKA-335/2021.